

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

חֶמְדָּה יָמִים

HEMDAT YAMIM

פְּרֻשַׁת הַשְּׁבוּעַ צו-עֹרֵב פֶּסַח תשפ"א

סמכויותיו של מנהיג

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

סמכויותיו של שלטון-ראש ממשלה / נשיא / מלך, הן תמיד נושא חשוב! **האם יש להן גבולות?**

אחרי בחירות ולפני חגי החירות והעצמאות מעלת הנושא עולה במעלה.

גם הכלל: **"דינא דמלכותא דינא"**, המופיע כמה וכמה פעמים בשי"ס ללא חולק (עיינו נדרים כח ע"א, גיטין י ע"ב ועוד), בשמו של שמואל, מי שהלכה כמותו בדיני ממונות צריך ביאור, מה הן גבולותיו? מתי מי שאינו מצייט לשליט הופך להיות מורד במלכות? הגדרתו של אוריה החיתי כמורד במלכות ומחלוקת הראשונים בשאלה במה מרד? היא אחת הסוגיות המפורסמות בתחום זה. לדעה אחת בלבד (מתוך דעות רבות של תנאים ואמוראים), לדוד היה מותר להרוג את אוריה כמורד במלכות (עיינו קידושין מב ע"ב/ מג ע"א, בספרי צפנת שמואל – מלכות דוד נפרט את הנושא בע"ה). נחלקו הראשונים בשאלה מדוע? (עיינו רש"י ותוס' קידושין שם ד"ה מורד במלכות).

נבדוק מה דעת הרמב"ם, ראש וראשון לפוסקים בענייני מדינה ושלטון וז"ל:

כל המורד במלך ישראל יש למלך רשות להרוג, אפילו גזר על אחד משאר העם שילך למקום פלוני ולא הלך או שלא יצא מביתו ויצא חייב מיתה, ואם רצה להרוג יהרג, שנאמר: 'כל איש אשר ימרה את פיך', וכן כל המבזה את המלך או המחרפו יש למלך רשות להרוג, כשמעי בן גרא, ואין למלך רשות להרוג אלא בסייף בלבד, ויש לו לאסור ולהכות בשוטין לכבודו, אבל לא יפקיר ממון ואם הפקיר הרי זה גזל (הלכות מלכים פ"ג, ה"ח).

הסמ"ג (מצוות עשה קיד) פירש את דברי הרמב"ם: **"אפילו גזר על אחד משאר העם שילך למקום פלוני ולא הלך"** – על אוריה החיתי, ובעקבותיו כתב ב"עצמות יוסף" (קידושין מג, ע"א): **"ומדברי הרמב"ם פרק ג' מהל' מלכים [ה"ח] נראה דס"ל כדברי ר"מ (אביו של ר"ת), שכתב זה לשונו: אפילו גזר על אחד משאר העם וכו' "**

אבל החיד"א דחה דבריו וכתב: **"הא דאוריה לא דמי, דאוריה כבר השיב לו טעם נכון שלא היה רוצה ללכת לביתו ונראה לו שקבל דבריו המלך, ובכי האי גוונא לא הוי מורד"** (שו"ת חיים שאל חלק א, סימן פט, ס"ק ה).

אחרי בקשת המחילה מהסמ"ג והעצמות יוסף, נראים מאוד דבריו של החיד"א.

אכן, קשה לקבל את האפשרות, שלמלך יש רשות להורות לאדם ללכת למקום מסוים, ללא צורך מבחינת צרכי המלך או המלכות, או לא ללכת למקום מסוים ללא הצדקה. בוודאי שקשה לקבל זאת בנושא שאין לו שום קשר לחובתו של המלך להשליט חוק סדר, או לספק ביטחון. לכן, יש לחלק בין פקודה לא מובנת, שניתנת כחלק מפעולותיו של המלך לספק ביטחון חוץ או פנים, לבין פקודה לא מובנת של המלך, שניתנת ללא כל קשר לפעולותיו של המלך כמלך.

הציווי על אוריה לרדת לביתו בזמן חופשתו, לא היה קשור לפעילות המבצעית; ההיפך, עצם ההזמנה לירושלים הייתה תמוהה. לכן, בהלכה זו הזכיר הרמב"ם רק את שמעי בן גרא, שעליו נאסרה היציאה מירושלים, כדי למנוע ממנו ארגון מרד של בני בנימין בהנהגת בני משפחתו - משפחת שאול כנגד דוד, ולא את אוריה שצדק בסירובו.

גם בהלכות מלכים פ"ד, שם הרמב"ם מפרש את משפט המלך, המופיע בנבואת שמואל (פרק ח), לא מצאנו "זכות" שכזו.

אם נתייחס לימינו, המסקנה היא שאם השלטון מגביל יציאה מן הבתים, או אוסר התרחקות ממקום המגורים, כיוון שהדבר נעשה למען הביטחון הפנימי וההגנה מפני התפשטות המגפה, גם אם לא כל פרטי ההגבלות מובנים, **יש חובה הלכתית לציית לשלטון.**

הבה נתפלל כי המנצח בבחירות הקרובות יהיה עם ישראל, ונצא כולנו מאפלה לאורה ולהמשך גאולה שלמה.

לע"נ חברי הנהלת 'ארץ חמדה'

לע"נ מר שמואל וגב' אסתר שמש ז"ל י"ז בסיוון / כ' באב	לע"נ מר משה וסרצוג ז"ל כ' בתשרי תשפ"א	לע"נ הרב ראובן אברמן זצ"ל ט' בתשרי תשע"ו	לע"נ הרב שלמה מרזל זצ"ל י' באייר תשע"א	לע"נ מרת שרה ונג' וסרצוג ז"ל י' בתמוז תשע"ד
לע"נ הרב אשר וסוזן וסרטייל ז"ל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף	לע"נ ר' מאיר וגב' שרה ברכפלד ז"ל (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	לע"נ מרים שטרן ע"ה נלב"ע ה' באב תשע"ט	לע"נ הרב ישראל רוזן זצ"ל י"ג בחשוון תשע"ח	לע"נ ר' אליהו כרמל ז"ל ח' באייר תשע"ו
לע"נ נועה רבקה בת מלכה ברכה ומשה	לע"נ מרת גיטה ור' אברהם קליין ז"ל ד' באב / י"ח באייר	לע"נ מרת טובה גיטל בת שלמה זלמן גרינפלד ז"ל גיבורה, ניצולת שואה וצדיקה שהעמידה דור ישרים יבורך	לע"נ הרב יוסף מרדכי שמחה שטרן ז"ל נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד	לע"נ יחזקאל וחנה צדיק ע"ה י"א באייר תשע"ו / י"ט בתשרי תשפ"א

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

Eretz Hemdah

2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

www.erezthemdah.org info@erezthemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

ארץ חמדה, ע"ר

רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

הלכה פסוקה

תקצירים מתוך פסקי דין - רשת בתי הדין 'ארץ חמדה גזית'

עורך: הרב הדיין עקיבא כהנא, חוקר במכון משפט והלכה בישראל

נזק שנגרם לרכוש שהועבר במכולה

'ארץ חמדה גזית' ירושלים (אנגלית) / כסלו תשע"א / תיק מס' 71001

דיין: הרב דניאל מן

המקרה בקצרה:

הנתבעים והתובעים שניהם עלו לארץ, הנתבעים העלו מכולה עם הרכוש שלהם, ועל מנת לחסוך בהוצאות הם מכרו לתובעים חלק מהמקום במכולה. התובעים שילמו 1,500 דולר, מתוך 10,000 דולר עלות כוללת של המכולה. הנתבעים עסקו בכל הדברים הקשורים להובלת המכולה, והחליטו שלא לבטח את המכולה באופן מלא, מכמה סיבות, ובסופו של דבר חלק מהדברים נשברו. בשעת האריזה האורזים לא הפרידו בין החפצים של שני הצדדים. כתוצאה מכך, חלק מהחפצים של התובעים הגיעו לביתם של הנתבעים, וחייבו את התובעים להגיע אל התובעים כמה פעמים. התובעים הגישו לבית הדין רשימה של פריטים שבורים ואבודים, בשווי של כ-750 דולר שהם תבעו מהנתבעים. בנוסף הם בקשו לקבל בחזרה את עלות המשלוח. כנגד זה הנתבעים טענו שהם עשו את מה שנדרש בכך שמסרו את העבודה לחברת הובלה מכובדת, וכי הם לא היו יכולים לצפות את התקלות מראש.

פסק הדין בקצרה: על הנתבעים לשלם לתובעים כ-180 דולר כפיצוי על הנזקים שנגרמו להם.

נימוקים בקצרה:

א. הגדרת הנתבעים כשומר שכר שמסר לשומר שכר

הנתבעים הינם בגדר שומרי שכר של התובעים. אף שהם קיבלו שכר רק עבור השכרת המקום במכולה, כיוון שהם נהנו מהשכרת המקום במכולה לתובעים, הרי הנאה זו הופכת אותם להיות בגדר שומרי שכר אף שלא קבלו תשלום על השמירה (בבא מציעא פ ע"א).

הנתבעים מסרו את חפצי התובעים לחברת ההובלה שהיתה אמורה לטפל בהובלה, ולכן מקרה זה מוגדר כ"שומר שמסר לשומר". בנוגע למקרה כזה פסק השולחן ערוך (ח"מ רצא, כא) שעל השומר השני לשלם לבעלים פיצוי אם אירע נזק. כאשר הבעלים אינם יכולים לגבות את המגיע להם מהשומר השני, הם גובים מהשומר הראשון את כל הכסף (שם, כד). במקרה זה פנו התובעים לחברת המשלוחים ולחברת הביטוח, ולא הצליחו להוציא מהם כסף. ולכן לכאורה החיוב מוטל על הנתבעים. אלא שבמקרה זה התובעים ידעו מראש שבכוונת הנתבעים להעביר את האחריות לחברת ההובלה, ולכן האחריות הבלעדית מוטלת על חברת ההובלה ולא על הנתבעים (ש"ך שם, לב, ועי' בפתחי חושן שומרים ד, הערה 44). אולם, במקרה זה חלק מהאחריות נשארה גם הנתבעים שלא עשו את מה שמוטל על שומר שכר (בבא מציעא צג ע"ב) כדי לשמור על החפצים של התובעים. הנתבעים היו צריכים לפקח על האורזים שיעשו את עבודתם כראוי, והם לא נהגו כך.

ב. חיוב השומר במקרה של ספק

במקרה שישנה מחלוקת בין השומר לבין הבעלים האם השומר שמר כראוי, ההלכה היא (שולחן ערוך ח"מ שם, א) שעל השומר להישבע. כיון שהיום מנהג בתי הדין שלא להשביע, בית הדין ממיר את השבועה בתשלום חלקי. במקרה זה, כיון שבית הדין לא היה בטוח שהנתבעים שמרו כמצופה משומרי שכר, הוא קבע כי כפשרה הם ישלמו שליש מהסכום שביקשו התובעים עבור חפצים שניזוקו.

ג. פיצוי על חפצים שנטען שאבדו

לגבי החפצים שנטען שאבדו, הנתבעים טענו כי יכול להיות שהם כלל לא הובאו לביתם על ידי התובעים. גם לתובעים עצמם לא היתה וודאות גמורה בעניין זה. במקרה זה שבו התובע טוען טענה ודאית, ואילו הנתבע מסתפק מה קרה, הנתבע פטור (שו"ע ח"מ עה, ט) אלא שהם צריכים להישבע. במקרה זה בית הדין פוסק כי במסגרת פשרה יש לחייב את הנתבעים רק ב-10% מהתביעה, משום שיתכן שהם כלל לא קיבלו את החפצים, ובנוסף יתכן שהם קיבלו אותם וטיפלו בהם כראוי.

ד. שומת הנזק ועלות ההובלה

בית הדין העריך את החפצים לפי שווי שלהם כמשומשים (על פי המנחת שלמה א, קלה), ולכן השומה נמוכה משומת התובעים. בנוסף בית הדין סבר שאין לפטור את התובעים מעלות ההובלה משום ששולם שחלק מהחפצים הגיעו ליעדם, ועל אלה שאבדו וניזוקו הם קיבלו פיצוי במסגרת פסק הדין.

למעבר לפסק הדין (פסק זה באנגלית)

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

לע"נ שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלב"ע סיון תשע"ט	לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג	לע"נ גב' לורין הופמן ז"ל	לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלב"ע ז' בתשרי תשע"ה	לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלב"ע כ"ד בחשוון תשע"ח
--	---	---	--	--

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הרב מרדכי הוכמן

מה התפללו ישראל על הים

לאחר שבני ישראל יצאו ממצרים הקב"ה הורה להם לחזור ולחנות בסמוך לים סוף, כדי שפרעה יחשוב שהם נבוכים במדבר וכך יתפתה לרדוף אחריהם, ומסופר (שמות יד, י-טז):

"וּפָרַעַה הַקְּרִיב וַיִּשְׂאוּ בָנִי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם וַיִּירָאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בָנִי יִשְׂרָאֵל אֶל ה': וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה הַמִּבְלִי אֵין קָרָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לְמוֹת בְּמִדְבָּר מִה זֹאת עָשִׂיתָ לָנוּ לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם: הֲלֹא זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר הִדָּל מִקֶּדֶן מִקְנֵנוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ עַבְדָּה אֶת מִצְרַיִם מִקְּחָתָנוּ בְּמִדְבָּר: וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם אַל תִּירָאוּ הַתִּיצְבוּ וַיֵּרָאוּ אֶת יְשׁוּעַת ד' אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תִסָּפוּ לְרֹאשָׁתֶם עוֹד עַד עוֹלָם: ד' יִלְחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תִּתְּרֹשׁוּ: פ וַיֹּאמֶר ד' אֶל מֹשֶׁה מַה תַּצְעֵק אֵלַי דָּבָר אֶל בָּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְעוּ: וְאַתָּה הָרֵם אֶת מִטְףְּךָ וְנִטָּה אֶת יָדְךָ עַל הַיָּם וְכַקְעָה וַיִּבְאֹה בָנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיָּבֶשֶׁת: " המפרשים התקשו בהסבר הפרשייה הזו. בתחילתה נאמר שבני ישראל צעקו אל ד' ומשמע שהם התפללו אל ד' שיושיע אותם מן המצרים, אך מיד בסמוך מובא שהם התמרמרו והתלוננו אל משה מדוע הוא הוציא אותם במצרים ושהיה עדיף להם להישאר במצרים בתור עבדים. ואם כן נשאלת השאלה האם הם התפללו או שהתמרמרו.

הרמב"ן הביא שאונקלוס ביאר שהם צעקו על משה את האמור בהמשך, וכוונת הכתוב היא שהתמרמרותם על משה היתה לפני ה'. אמנם הסבר זה קשה משום שמשמעותו הפשוטה של הכתוב היא שבני ישראל התפללו לה', ולכן פירש הרמב"ן מתחילה (בדומה לפירוש שמואל בתרגום יונתן) שהיו בישראל שתי קבוצות. קבוצה אחת של צדיקים שהתפללו לד' שיציל אותם, והם מכונים 'בני ישראל', ועליה מסופר בתחילה. אך היתה גם קבוצה של רשעים שמתוארת בכתובים הבאים, והיא מכונה 'העם', והם אלו שהתמרמרו כנגד משה על שהוציאם ממצרים. אמנם גם הסבר זה קשה משום שהמשמעות הפשוטה של רצף הכתובים היא שאלו שצעקו אל ד' הם אותם אלו שהתמרמרו על משה. ולכן פירש הרמב"ן פירוש נוסף שבני ישראל התפללו לד' שיציל אותם מפרעה, אך נכנס בליבם ספק שמא משה הוציא אותם ממצרים כדי למשול עליהם ולכן התמרמרו כנגד משה. וכתב הרמב"ן שיתכן שספק זה נכנס בליבם רק לאחר שראו שפרעה ממשיך להתקרב אליהם למרות תפילתם לה'.

אמנם נראה שאפשר לפרש את הפרשייה הזו באופן נוסף, לאחר שנתבונן בקושי נוסף שמצוי בה, וכדלקמן.

האם משה התפלל לפני קריעת ים סוף

בהמשך הפרשייה מסופר שד' אמר למשה "מַה תַּצְעֵק אֵלַי דָּבָר אֶל בָּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְעוּ", ורש"י כתב על כך: "למדנו שהיה משה עומד ומתפלל, אמר לו הקב"ה לא עת עתה להאריך בתפלה שישראל נתונין בצרה". רש"י מבאר שאף שלא מוזכר במפורש שמשה התפלל אמנם מתוך דברי ד' "מַה תַּצְעֵק אֵלַי" למדים אנו שמשה היה עוסק אז בתפילה לה'. לפי ביאורו קשה במקצת מדוע הפרשייה אינה כותבת זאת במפורש. לפיכך נראה לפרש את עניינה של תפילת משה באופן אחר, וכדלקמן.

הצורך בתפילה

בליקוטי מוהר"ן (תורה לד, ג) מובא:

"...לכאורה קשה, למה אנו צריכין לתפלה, והש"י יודע מחשבות? אבל מחמת שהדיבור הוא כלי השפע, שבהם מקבלין השפע, כמ"ש (דברים א, יא) 'וַיִּכְרַךְ אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר דִּבַּר לָכֶם', היינו לפי הדיבור כן השפע. אם הדיבור היינו הכלי השפע הוא בשלימות ובמלואה, אזי יכולין לקבל בהם רוב שפע. והדיבורים של הצדיק, בוודאי הוא בשלימות ובמלואה, לכן יכול להמשיך השפע לישראל..."

רבי נחמן מבאר מתחילה שהתפילה יוצרת כלי שבאמצעותו מקבלים את השפע שמוכן ד' להעניק. ובהמשך דבריו עובר רבי נחמן לדבר על "הדיבור" וממשיך בענין "הדיבורים של הצדיק". כלומר לאו דווקא תפילה בסגנון הרגיל, אלא שדיבורי האמונה והבטחון של הצדיק יוצרים כלי לקבלת השפע, והם סוג של תפילה. לפי יסוד זה ניתן לומר שכאשר עמד משה לפני הים ודיבר אל בני ישראל ואמר להם: "אַל תִּירָאוּ הַתִּיצְבוּ וַיֵּרָאוּ אֶת יְשׁוּעַת ד' אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם..." , דיבורי אמונה אלו שד' יושיע אותם ממצרים ויותר לא יוסיפו לראותם, היה סוג של תפילה לה'. וכיוון שדיבורי הבטחון של משה היו בעצם סוג של תפילה, אמר לו ד' שאין צורך שיוסיף להתפלל - "מַה תַּצְעֵק אֵלַי דָּבָר אֶל בָּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסְעוּ".

הבנה חדשה בתפילה של בני ישראל

כאמור, דיבורי התפילה יוצרים כלי לקבלת השפע מה', אמנם יש תפילה שמתקבלת ואפילו כשהיא עדין רק בשלב המחשבה על הצורך להתפלל, או שיש תפילה שמתקבלת למרות שאינה מזכירה במפורש דיבורי אמונה ובטחון. כמו שמצאנו (ישעיהו סה, כד): "וְהָיָה טָרֶם יִקְרָאוּ וְאֲנִי אֶעֱנֶה, עוֹד הֵם מִדְּבָרִים וְאֲנִי אֶשְׁמַע", וביאר שם רד"ק שהקב"ה יודע את הרצון של מי שרוצה בישועתו, ופעמים שהוא מושיע אותו גם קודם שיתפלל בפיו, ופעמים שהוא מושיע רק לאחר שהתחיל לדבר בענין הצורך שלו בישועה.

ניתן להמשיך יסוד זה ולומר שלפעמים הדיבור הנצרך לקבלת התפילה הוא השמעת קול. ובמעשה שמסופר על הבעש"ט מצאנו שפעמים שהישועה באה ואפילו שהשמיעו קול שאינו ראוי. יסוד זה מופיע בספר "קבוצת יעקב" שחיבר ר' יעקב מרגליות והודפס בברדיטשוב (תרנ"ו), וז"ל המעשה (עמודים נד-נה):

"איש כפרי אחד שהיה מתפלל תמיד ימים נוראים בבית מדרשו של הבעש"ט ז"ל היה לו ילד אחד אטום לב מאד ולא היה יכול לקבל אף צורת האותיות ובפרט לומר שום דבר שבקדושה, ולא היה אביו לוקחו עמו בימים נוראים העירה יען כי אינו יודע מאומה. וכאשר נעשה בר מצוה לקחו עמו על יום הכיפורים שיהיה אתו לשמרו שלא יאכל

ביום הקדוש לחסרון ידיעתו והבנתו. והילד היה לו חליל שחילל בו תמיד בעת שישבו בשדה לרעות את הצאן והעגלים ולקח אתו עמו בכיס בגדו את החליל, ואביו לא ידע מזה. הנער היה יושב כל המערת-לעת (היום) הקדוש בבית המדרש ואינו יכול לומר מאומה, בעת תפלת מוסף אמר לאביו אבי יש אתי עמי החליל שלי ואני רוצה מאד ליתן קול על החליל, ונתבהל אביו מאד וגער בו ואמר לו השמר לך ושמור נפשך מאד לבל תעשה את הדבר הזה, והוכרח להתאפק. בעת תפלת מנחה אמר לו עוד הפעם: אבי הרשיני ליתן קול ולחלל בחליל שלי. וקלל אותו קללה נמרצת והזהיר בו באזהרה רבה לבל ירהיב בנפשו חלילה לעשות כזאת, ולא היה יכול ללקחו מיד הנער יען כי הוא מוקצה. אחר תפלת המנחה אמר לו עוד הפעם ובקש מאביו יהי מה הרשיני נא לחלל איזה קול, וכאשר ראה אביו תשוקתו מאד וכי נכספה נפשו מאד לחלל אמר לבנו באיזה מקום אתה מחזיק את החליל והראה לו, ולקח אביו בידו את הכיס והחזיק ידו על הכיס והחליל לשמור לבל יקחנו לחלול עמו, וכן התפלל תפלת נעילה וידו מחזקת את כיס בגד הנער עם החליל. באמצע התפלה שמט הנער בחוזק רב את החליל מתוך הכיס ומיד אביו ונתן קול עצום בהחליל, ותמהו כל השומעים. והבעש"ט אחרי הקול הזה קיצר מהרגלו, ואמר אחר התפלה הנער הזה עם קול חלילתו העלה כל התפלות והקל מעלי. ואמר סיבת זה כי הוא אינו יודע לומר מאומה, וכאשר כל היום הקדוש ראה ושמע רבת תפלת ישראל וניצוץ קדשו בערה בו כמו אש ממש, והיודע יכול להלביש תבערת הקדושה והתשוקה בתיבת התפלה לפניו יתברך, אך הוא אינו יודע מאומה ולא מצא בעצמו לרוות צמאונו רק לחלל בחליל לפניו יתברך, רק שאביו מנעו ואש תשוקתו בערה בו בכל פעם יותר עד כלות נפשו ממש ובחוזק תשוקתו חילל באמיתית נקודת לבבו בלא שום פנייה, רק נקי לשמו יתברך, ורחמנא לכא בעי והבל פיו הנקיה נתקבל מאד לרצון לפניו יתברך ועל ידי זה העלה כל התפלות."

ידוע שלחלל בחליל בשבת או ביום כפור זו עבירה. אך באופן יוצא דופן התפילה שנשמעה באופן אסור (נגינה בחליל ביום כפור) התקבלה והיא זו שהעלתה איתה את כל התפילות, וזאת משום שהילד הזה לא היה מסוגל להתפלל באופן הרגיל, והקב"ה הביט על תשוקתו להתפלל.

ניתן לומר שמצבם של ישראל על שפת ים סוף היה דומה למצבו של אותו ילד עם החליל. גם בני ישראל לא ידעו אז כיצד להתפלל לה', ומה שהם ידעו והיו רגילים אליו מחיי השעבוד במצרים היו דיבורי נרגנות. כאשר הם פחדו מפרעה שהתקרב אליהם ליבם צעק לד' בתפילה שיושיע אותם. ואמנם כפי שהעיר הרד"ק פעמים שאין די בתפילה שבלב וצריך גם דיבור. ובמקרה זה יצאו מפייהם של בני ישראל דיבורי הנרגנות שהיו מורגלים בהם. ואמנם הם לא רצו בכך, אך מחמת הרגלם יצאו מפייהם באופן כפייתי דיבורי הנרגנות שהיו רגילים בהם, והם חזרו והפנו אותם כלפי משה רבנו. אך הקב"ה ראה שלבים צועק אליו לישועה, והם רוצים להוציא דיבורי תפילה מכובדים, אלא שמחמת הפחד שאחז בהם פיהם מוציא באופן כפייתי את הדיבורים שהורגלו בהם. והקב"ה ריחם עליהם אז וראה בכך תפילה לישועה. כשם שבמעשה בחליל הקב"ה החשיב את הנגינה (חילול קדושת יום הכפורים) של אותו ילד בתור תפילה נשגבה.

נמצא לפי זה, שהכתוב מספר לנו שבני ישראל התפללו לה', והוא מביא מייד בסמוך את נוסח התפילה שלהם, שכלפי חוץ הוא דברי נרגנות, אלא שהקב"ה ראה שלבים צועק לה'. ואילו משה רבנו היה דומה אז לאביו של אותו נער שהשתדל לאחוז בחליל ולמנוע את השמעת קול החליל. משה פנה אז אל בני ישראל ודיבר דיבורי ביטחון וניסה להשתיקם: "ד' יִלְחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תִּחַרְשׁוּ". דיבורי הביטחון של משה היה בעצם גם סוג של תפילה, אלא שלא היה צורך בה, כיוון שתפילתם של בני ישראל התקבלה למרות שהושמעה באופן של דיבורי נרגנות, ולכן הקב"ה אמר למשה שאין צורך בתפילתו.

מאורע חד פעמי

החשבת דברי הנרגנות של ישראל לתפילה היתה מאורע חד פעמי, ומשום שהקב"ה התחשב אז בשני גורמים חשובים, הפחד הפתאומי ממראהו של פרעה המתקרב עם צבא עצום מנע מעם ישראל להתפלל כראוי, ובני ישראל היו מורגלים בדיבורי נרגנות ולא ידעו כיצד להתפלל. אך מייד לאחר קריעת ים סוף בני ישראל שרו יחד עם משה את שירת הים, ולמדו ממנו להתפלל כראוי. ולכן מאז לא התחשב ד' בכך שיתכן ובתלונות בני ישראל במדבר מסתתרת צעקה ותפילה לד' שיושיע אותם ממצבם, וד' ציפה שיתפללו כראוי ומתוך ביטחון ואמונה וכפי ששרו את שירת הים. ולכן רק לאחר שישראל הסכימו להתפלל לד' כפי שהם התפללו אליו לאחר שירת הים, הם זכו להתחיל להילחם ולכבוש את הארץ. ואכן בסיום נדודיהם כשחזר והגיע אליהם מאורע קשה נוסף של חוסר מים, ובמקום לדבר דברי נרגנות הם שרו והתפללו לה': "אֵז וְשִׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלֵי בְּאֵר עֵינֵי לֵה" (במדבר כא, יז), מייד לאחר מכן מסופר על מלחמת סיחון, שהיתה בעצם המלחמה הראשונה במסגרת כיבושי ארץ ישראל.

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן.

יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביזור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.
זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

שׁו"ת בְּמִרְאָה הַבִּזָּק

(מתוך ח"א)

Quito, Ecaudor

קִיטוֹ, אֶקוּאדוֹר
אב, תש"ן

יין תפוחים לעניין טעימת המסובים לאחר הקידוש

שאלה

בבית אבות שבעירנו אני עושה קידוש כל ליל שבת. שאלו אותי אם ניתן להשתמש ביין העשוי מתפוחים (עץ) לכל המסובים שם, ויספקו בשבילי יין כשר מענבים. (כל העצה משום חוסר יין כשר באקוודור, ורצונם לשמור יין זה לקידוש ממש, ולתת לדיירי הבית יין תפוחי-עץ במקום) האם לקבל ולהתיר עצה כזאת?

תשובה

כאשר הקידוש נעשה על יין ענבים שברכתו בורא פרי הגפן, אין שום מניעה שהמסובים ישתו לעצמם יין תפוחים, משום שטעימת כל המסובים מן היין היא רק למצווה מן המובחר¹. וכשהיין בצמצום – מספיק בהחלט שישתה המקדש² כשיעור מלוא לוגמיו³, ובכך יוצאים כולם ידי חובת הקידוש על הכוס. לפיכך, טעימתם מיין התפוחים אינה מן הקידוש (כי אין לקדש על חמר מדינה בליל שבת כדלקמן), והואיל והם אינם טועמים מיין הענבים, עליהם לברך שהכל על שתייתם זו⁴, כל זאת לאחר שהמקדש (או אחד אחר) שתה כשיעור מיין הקידוש. עם זאת רצוי להביא לידיעת הציבור שאין לקדש על יין שאינו מענבים, לבל יטעו וישתמשו בו לגבי הקידוש בליל שבת שאף ע"פ שהוא נחשב כ"חמר מדינה" – אין לקדש בליל שבת על זה, ורק בשבת בבקר ניתן לקדש על חמר מדינה⁵. כמו כן מותר להבדיל על יין זה⁶.

¹ שו"ע או"ח, סי' רע"א, סעיף י"ד.

² או אחד מהמסובים, שו"ע שם. ובפרט כאשר המקדש אינו עומד לאכול עימם את סעודת השבת שאז עליו להתכוון שלא להוציא את עצמו ידי חובת הקידוש, ועדיף איפוא שאחר ישתה (שו"ע או"ח סי' רע"ג, סעיף ד', ובהגהות הרעק"א שם).

³ סי' רע"א, סעיף י"ג.

⁴ שו"ת יחוה דעת, ה', סימן כ'. אפילו לדעת הרמ"א או"ח סי' קס"ז, סעיף ו', שהרי המשקה הזה נחשב אצל המסובים כעיקר ולא כטפל ליין.

⁵ שו"ע או"ח, סימן רע"ב, סעיפים ח'-ט'.

⁶ שו"ע או"ח, סימן רצ"ו, סעיף ב'.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

מתפללים לרפואתם השלימה של:

טל שאול בן יפה
ישראל עמיחי בן לאה
רבקה רינה בת גרונה נתנה

ניר רפאל בן רחל ברכה
חנן הראל הכהן בן דרורה
מאירה בת אסתר
חוה רָאנְלָה בת פִּיילָא
בתוך שאר חולי עם ישראל

ישראל בן רבקה
אריה יצחק בן גאולה מרים
משה בן שרה הכהן
נטע בת מלכה